

PLAN TEGEN SOCIALE ONGELIJKHEID

De verschillen in Arnhem zijn groot op het gebied van werkgelegenheid, gezondheid, leefomgeving en participatie. De plek waar iemand woont zou geen effect moeten hebben op persoonlijke kansen en ontwikkelingen. Helaas is de werkelijkheid anders. Het heeft wel degelijk effect op de leeftijdsverwachting, de kansen op een baan en in hoe veilig je omgeving is. Het dichtten van de kloof tussen arm en rijk, hoog en laag opgeleid, gezond en zorgbehoevend is een belangrijke opgave voor Arnhem. De PvdA gaat in Arnhem de strijd aan tegen de ongelijkheid. De ongelijkheid in inkomen, de ongelijkheid als gevolg van discriminatie, de ongelijkheid in gezondheid, de ongelijkheid in kennis. Eerlijk delen is een waardevol PvdA-principe. De noodzaak om ongelijkheid te bestrijden is nog altijd onverminderd groot. De PvdA presenteert daarom een plan tegen de sociale ongelijkheid bij de begroting 2016 – 2019.

1. WIJKAANPAK

De wijkaanpak heeft in Arnhem haar vruchten afgeworpen. Met inspanningen van bewoners, gemeente, corporaties en andere partners hebben de zogenoemde krachtwijken (Malburgen, Presikhaaf, Geitenkamp, 't Broek) zowel fysiek als sociaal een enorme impuls gekregen. Bewoners geven hun leefomgeving daardoor een hogere waardering.

In de begroting voor 2016 worden de wijken nog verder centraal gezet. Naast de Wijkteams Zorg komen er ook Wijkteams Leefomgeving die in de wijken met bewoners samen gaan bepalen wat er nodig is voor de openbare ruimte, groen maar ook sport en spelen. De PvdA gelooft in de wijkaanpak en maatwerk per wijk waarbij wordt gekeken naar wat er nodig is.

1.1 Maatwerk per wijk – sociale bekostiging

Maatwerk per wijk betekent wat de PvdA betreft rekening houden met de verschillen, ook in de verdeling van budgetten. In de ene wijk wonen nu eenmaal meer ouderen, mensen die zorg nodig hebben of kinderen met een onderwijsachterstand. Die verschillen zouden terug te vinden moeten zijn in de verdeling van de middelen. In de pilotwijken waarin met wijksturing wordt gewerkt, Presikhaaf en De Laar/ Elden, zien we dat sommige budgetten exact gelijk zijn, zoals geld voor aanpak van onderwijsachterstanden (815.000 euro), ondersteunen opvoeden en opgroeien (318.000 euro) en buitensport (47.000 euro). De PvdA vindt dit onlogisch want als we de wijken Presikhaaf en De Laar naast elkaar zetten dan zien we wel degelijk verschillen.

Arnhemse cijfers - 8-gebieden	% laagopgeleiden [%] [2011]	% instroom schuldhulpverlening [%] [2014]	rapportcijfer leefbaarheid eigen buurt [rapportcijfer] [2013]	% voortijdig schoolverlaters [%] [2014]	percentage wwv [%] [2015]
Presikhaaf	38%	2,2%	6,9	4,4%	9,7%
Elden en De Laar	35%	1,2%	7,2	2,6%	4,5%

Bron : IGO Research en Advies

Zo zien we in de tabel dat bijvoorbeeld het percentage schoolverlaters in Presikhaaf hoger ligt dan in Elden en De Laar. Hetzelfde geldt voor het aantal WWB'ers en de instroom in de schuldhulpverlening. De verschillen in de wijken/ gebieden zouden mee moeten wegen in de verdeling van budget én in de inzet van mensen binnen de Wijkteams Leefomgeving. De PvdA stelt daarom een andere verdeling van de budgetten voor per wijk: sociale bekostiging.

- Motie 1: Toewerken naar sociale bekostiging op basis van de situatie in de wijk

1.2 Bewonersparticipatie – meer bewoners betrokken

De sociale uitdagingen bepalen wat betreft de PvdA niet alleen de verdeling van de middelen maar ook de inzet van de middelen per wijk. Het is logisch om extra in te zetten op het tegengaan van overgewicht bij jongeren als dat in een bepaalde wijk of buurt veel voorkomt of op participatie in een wijk waar veel mensen geen baan hebben. Door een structurele dialoog tussen bewoners, gemeente en uitvoerende instellingen moet gekomen worden tot een zo effectief mogelijke inzet. Het spreekt voor zich dat bewoners betrokken worden bij de manier waarop en waaraan de middelen besteed worden per wijk. Als er wordt geconstateerd dat er jongeren zijn met overgewicht dan is het aan het wijkteam en de bewoners om samen tot een plan te komen dat werkt in de buurt om het specifieke probleem tegen te gaan. Maar als bepaalde groepen bewoners minder actief zijn kan het echter niet zo zijn dat hun problemen minder aandacht krijgen. De sociale uitdagingen per wijk zijn leidend en het is de uitdaging voor het wijkteam om de wijk daar in al haar diversiteit bij te betrekken. Hierbij is het van groot belang om bewoners die al actief zijn in de wijk niet te passeren maar te stimuleren hier juist een rol in te vervullen.

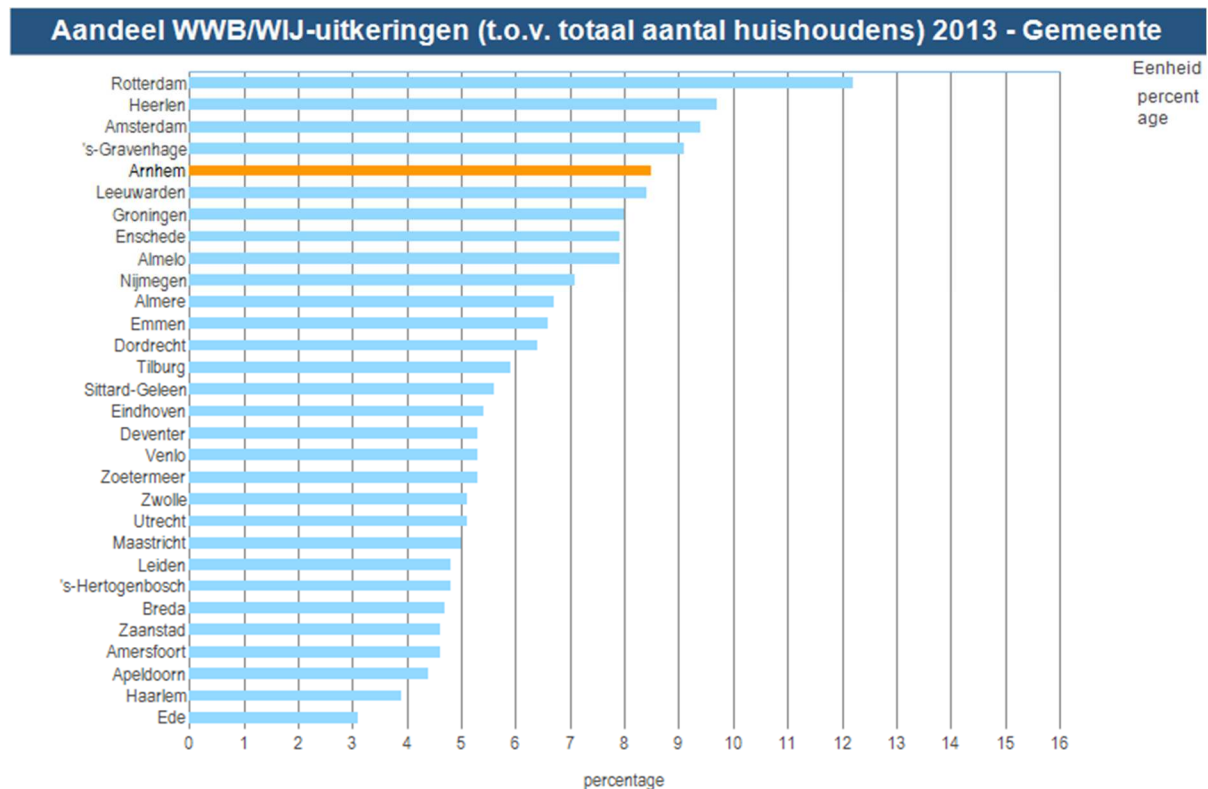
Nieuwe digitale middelen bieden veel mogelijkheden om bewoners te betrekken bij hun buurt. In de wijk Spijkerkwartier is www.mijnbuurtje.nl al actief en onlangs is www.wehelpen.nl gelanceerd waarin bewoners hulp kunnen zoeken en aanbieden. Dergelijke digitale platforms bieden voor bepaalde groepen bewoners een laagdrempelige manier om met elkaar in contact te komen en/ of hun wensen te delen. Het zijn echter geen platforms waarmee bewoners breed worden geconsulteerd over hun wensen voor de wijk. Het wordt dan ook een uitdaging om de betrokkenheid van bewoners te vergroten en mensen echt zeggenschap te geven op zo'n manier dat het kan

rekenen op steun van de meerderheid in de wijk. Het Arnhemse digipanel dat nu al stadsbreed wordt ingezet om bewoners te consulteren kan bijvoorbeeld worden uitgebreid naar de wijken. Nog mooier is het als de wijkteams samen met betrokken Arnhemmers gaan kijken naar de beste (digitale) manieren voor bewonersbetrokkenheid.

- Motie 2: Meer bewoners betrokken, samen met bewoners vormgeven

2. WERKGELEGENHEID

Arnhem scoort waar het werkloosheid betreft nog altijd hoog. Meer werk in Arnhem en meer Arnhemmers aan het werk zijn dan ook noodzakelijke doelstellingen in de begroting. Het is wel vreemd dat deze ambitie niet terug te zien is in de prestatie-indicatoren. Er wordt rekening gehouden met een stijging van het aantal mensen met een uitkering van 6.975 in 2015 naar 7.200 in 2016 en 7.300 in 2017. Arnhem stond in 2013 nog op plek 5 van de 30 grootste steden waar het gaat om het percentage van mensen met een uitkering ten opzichte van de totale bevolking. Met de lage ambitie die wordt uitgesproken in de begroting kan men dan ook niet anders verwachten dan dat dat ook zo zal blijven.

Bron: CBS statistiek WWB/WIJ - bewerking ABF Research

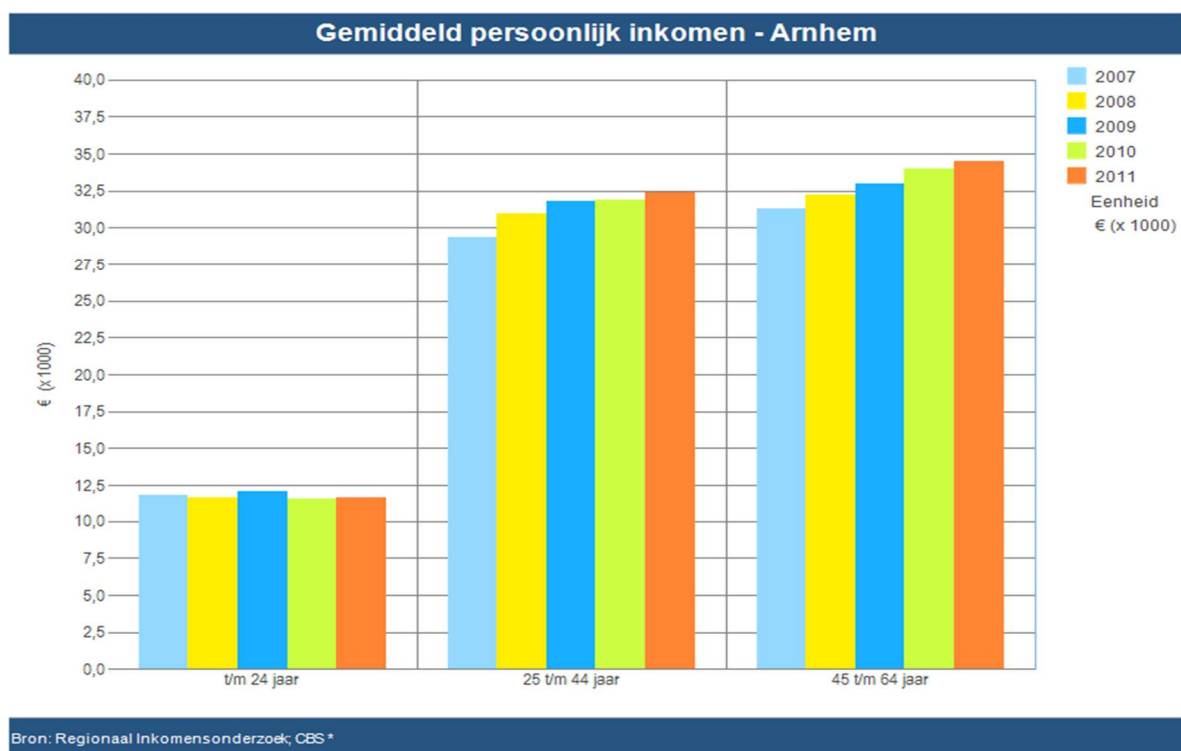
Het regionale beeld laat een groei zien van het aantal banen (voltijd én deeltijd) tot bijna 173.000 eind 2016. Landelijk is de groei iets sterker. Per saldo groeit de werkgelegenheid in de marktsector, maar krimpt die van de collectieve sector nog. Herstel van de arbeidsmarkt betekent niet dat alle verloren banen in dezelfde omvang en vorm terugkomen stelt het UWV. De vraag op de arbeidsmarkt ziet er nu anders uit dan voor de crisis en het aanbod van werkzoekenden sluit daar niet altijd goed op aan. Jongeren, ouderen, allochtonen, laagopgeleiden en mensen met een arbeidshandicap hebben veel minder kans op een baan.

De PvdA wil dat de gemeente veel meer nog dan nu zelf het goede voorbeeld geeft in het aan het werk helpen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Er zijn verschillende instrumenten die daarvoor ingezet en meegenomen kunnen worden in bijvoorbeeld aanbestedingscriteria.

2.1 Jeugdloonvrije gemeente

Veel bedrijven zetten jongeren in omdat zij goedkoper en flexibel zijn. Al enkele tijd voert FNV Jong onder de naam 'Young and United' actie tegen het jeugdloon. Dit is in sommige gevallen tot de helft lager dan het volwassen minimumloon. Pas in het 23ste levensjaar wordt dit omgezet naar het normale minimumloon. De grens op 23 jaar is onlogisch, vooral omdat het om hetzelfde werk gaat. De PvdA wil dat het uitgangspunt 'gelijk loon voor gelijk werk' geldt. Competenties en ervaring en niet leeftijd moeten bepalen wat iemand verdient. Jonge inwoners van Arnhem van onder de 23 die van het minimum jeugdloon rond moeten komen zullen meer moeite hebben met het opbouwen van een fatsoenlijk bestaan. Daarnaast leidt het minimum jeugdloon tot verdringing: na hun 23ste moeten deze jongeren weer plaatsmaken voor een nieuwe, goedkope generatie.

In onderstaande tabel wordt heel duidelijk dat het gemiddeld inkomen van jongeren een stuk lager ligt onder de 24 jaar dan daarboven.

Er zijn in het totaal meer dan 15.000 jongeren tussen de 18 en 24 jaar in Arnhem die geen volwaardig loon verdienen. De PvdA wil deze ongelijkheid tegengaan en wil van Arnhem na Amsterdam de tweede jeugdloonvrije gemeente maken. De gemeente zelf geeft zowel het goede voorbeeld door geen onderscheid meer te maken tussen jeugdloon en volwassenenloon, maar stelt ook voorwaarden aan opdrachtnemers om het jeugdloon niet toe te passen. De gemeente kan hiervoor voorwaarden opnemen in aanbestedingscriteria.

- Motie 3: Arnhem jeugdloonvrije gemeente

2.2 Afschaffen payrollconstructies - gelijk loon voor gelijk werk

Bij een payrollconstructie worden werknemers ingehuurd via een extern bedrijf waar zij op papier in dienst zijn. Op die manier vallen deze werknemers niet onder dezelfde cao als hun collega's die wel direct bij het bedrijf in dienst zijn, krijgen zij vaak minder betaald en hebben zij slechtere arbeidsvoorwaarden. Ook kunnen payrollwerknemers, in tegenstelling tot hun directe collega's, geen aanspraak maken op een sociaal plan en is het onduidelijk welke rechten zij precies hebben en wie zij moeten aanspreken als arbeidsvoorwaarden worden geschonden. Een duidelijk geval van ongelijkheid tussen medewerkers.

De gemeente Arnhem past dergelijke payrollconstructies toe. In 2014 waren er 64 mensen werkzaam in zo'n constructie. De gemeente weet zelf niet eens precies hoe lang deze medewerkers in dergelijke constructies werkzaam zijn. Het is namelijk aan het management om te bepalen hoe zijn hun formatie invullen. Zo is het voorgekomen dat een medewerker al 6 jaar lang voor de gemeente werkt (met tussenpozen van een aantal maanden om de keten te onderbreken) via een payrollconstructie. Deze medewerker verdient minder dan collega's en heeft bijvoorbeeld geen pensioenopbouw. Het argument van de gemeente is de wens om flexibiliteit in te bouwen. Dat kan ook met tijdelijke contracten waardoor medewerkers wél allemaal onder een cao vallen. De gemeente moet deze vorm van ongelijkheid binnen haar eigen organisatie niet willen accepteren.

- Motie 4: afschaffen payrollconstructies

2.3 Discriminatie tegengaan – bewustwording van vooroordelen

Niet iedereen krijgt gelijke kansen op de arbeidsmarkt. De werkloosheid onder allochtone Arnhemmers is hoger dan die onder autochtone Arnhemmers. Ook al heeft men dezelfde kwalificaties, de achternaam bepaalt soms of iemand een baan wel of niet krijgt. In lang niet alle gevallen is daarbij sprake van kwade opzet. Het probleem lost zich echter niet vanzelf op. Het vraagt om meer aandacht en inzet binnen de gemeente zelf en daarbuiten. Scholing helpt om mensen bewust te maken van hun eigen vooroordelen. Medewerkers van onder andere het Werkgevers Servicepunt, het UWV en de eigen gemeentelijke dienst kunnen hierop getraind worden, waarna zij op hun beurt anderen trainen.

In verschillende gemeenten wordt al gewerkt met anoniem solliciteren. De PvdA wil dat de gemeente Arnhem hier ook een proef mee start. De gemeente kan ook haar partners controleren door bijvoorbeeld mystery sollicitanten, mystery shoppers of mystery guests in te zetten. Als discriminatie vanwege achtergrond, geaardheid, religie, handicap, geslacht, leeftijd of wat voor reden dan ook wordt geconstateerd wordt de samenwerking direct ontbonden.

- Motie 5: discriminatie tegengaan door middel van bewustwording

2.4 Beschut werken

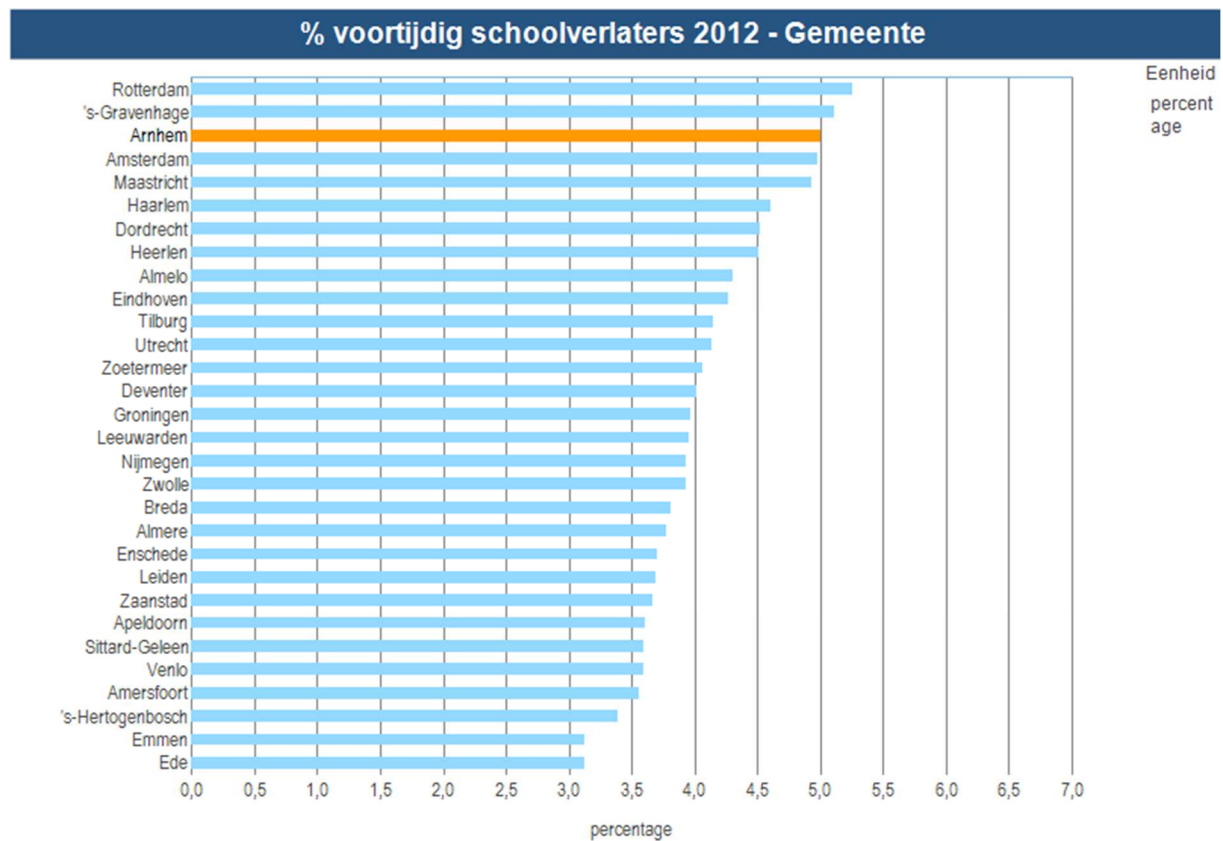
Met de komst van de Participatiewet verdwijnen de sociale werkplaatsen. Het doel is dat zoveel mogelijk mensen met een arbeidsbeperking aan de slag gaan bij een reguliere werkgever. Er blijft nog wel een kleine groep kwetsbare mensen die aangewezen blijft op een beschutte werkplek. Die werkplek is hun baan en zorgt voor een sociaal netwerk en zingeving die er niet meer zou zijn als zij met een uitkering thuis komen te zitten.

In het sociaal akkoord is afgesproken dat deze mensen die niet met loonkostensubsidie en begeleiding een 'normale' baan kunnen hebben, een beschutte werkplek zullen krijgen. Gemeenten krijgen middelen van het rijk om hiermee aan de slag te gaan. De PvdA vindt dat de gemeente beschut werk moet creëren voor die mensen die geen andere mogelijkheden hebben. Het risico bestaat dat een kwetsbare groep thuis komt te zitten met alle gevolgen van dien. Het hebben van een baan werkt namelijk in alle aspecten van iemands leven door.

- Motie 6: Plan voor beschut werken met middelen van het rijk

2.5 Tegengaan schooluitval – hulp bij materiaalkosten

Het hebben van een startkwalificatie is van groot belang voor het vinden van een baan. Het aantal voortijdig schoolverlaters in Arnhem ligt nog steeds hoger dan het landelijk gemiddelde ondanks de inzet van het Regionaal Bureau Leerlingzaken. Arnhem staat op plek 3 van de grote steden wat het percentage voortijdig schoolverlaters betreft.

Bron: Verwey-Jonker Instituut - onderzoek Kinderen in Td

Uit navraag bij Rijn IJssel blijkt dat scholieren meer tijd kwijt zijn aan bijbaantjes om de schoolkosten te kunnen betalen, wat schooluitval in de hand werkt. De PvdA pleit voor een nadrukkelijke samenwerking tussen Zgethere en de scholen om deze aantallen naar beneden te krijgen. Juist de inzet van een coach van dezelfde leeftijd heeft de beste kans van slagen.

Tevens maakt de PvdA zich zorgen om de ongelijkheid in het onderwijs. Ouders die de noodzakelijke schoolkosten, zoals bijvoorbeeld een kapperspakket van honderden euro's niet kunnen betalen, kunnen hiervoor ook in eerste instantie nergens anders terecht. De gemeente ondersteunt hier niet

bij en het noodfonds van Rijn IJssel is pas beschikbaar aan het eind van het eerste trimester, zodat leerlingen de eerste maanden niet over het juiste materiaal kunnen beschikken.. Dit werkt vroegtijdige schooluitval in de hand.

- Motie 7 : voorschot noodzakelijke materiaalkosten tot noodfonds uitbetaalt zodat scholier kan beginnen

3.0 GEZONDHEID , WELZIJN EN ZORG

Gezondheid en levensverwachting zijn ongelijk verdeeld over de wijken in Arnhem. Laagopgeleiden leven zo'n zes tot zeven jaar korter dan hoogopgeleiden. Ongezonder leven is in veel gevallen geen bewuste keuze. Een lagere sociaaleconomische positie kan namelijk resulteren in veel factoren die gezond gedrag niet vanzelfsprekend maken. Die factoren kunnen liggen binnen gezinnen, op het werk, op school en/of in de buurt. Denk aan aanbod van ongezond eten in de kantine op school of op het werk, weinig kennis vanuit thuis over wat wel en niet gezond is en weinig sport- en speelvoorzieningen in de buurt.

In Arnhem wonen er in vergelijking met andere steden veel kinderen in een gezin die rondkomen vaneen uitkering. Van de 30 grote steden staat Arnhem op de 5^e plaats. Als we verder inzoomen op de gegevens dan zien we dat er een verband is tussen inkomen en gezondheid. Zo zien we bijvoorbeeld dat in Malburgen en Presikhaaf de meeste kinderen wonen in huishoudens met een sociaal minimum. In dezelfde gebieden zien we dat de instroom van ouders in de schuldhulpverlening hoger is, het aantal kinderen met overgewicht groter is en minder kinderen lid zijn van een sportvereniging. Het is mogelijk om met gerichte interventies de problemen aan te pakken. Het is daarbij zoals eerder aangeven belangrijk dat wordt gekeken naar de problematiek bij de verdeling van budgetten.

Zelfredzaamheidsprofiel jeugd - 8-gebieden	Centrum Spijkerkwartier Broek	Presikhaaf	Alteveer Geitenkamp Monnikenhuis Velperweg	Klarendal, Burgemeesterswijk Hoogkamp, Heijenoord Lombok, Klingelbeek, Schaarsbergen, Sonsbeek St. Marten	Malburgen	Vredenburg Kronenburg Rijkerswoerd	Elden Laar	Schuytgraaf en Elderveld
Kinderen in sociale minima huishoudens [2012]	22%	24%	9%	8%	26%	9%	9%	8%
Ouders die instromen in schuldhulpverlening [2014]	6%	9%	4%	2%	7%	4%	3%	3%
Voortijdig schoolverlaters [2014]	6%	4%	3%	3%	4%	2%	3%	2%

Jeugdige werkzoekenden t/m 26 jaar [2014]	4%	5%	4%	4%	5%	4%	3%	3%
Vindt speelplekken voor kinderen in buurt onvoldoende [2013]	35%	22%	15%	16%	22%	12%	14%	18%
Meldingen bij het AMHK [2012]	1%	1%	1%	1%	2%	1%	1%	1%
Kinderen betrokken bij echtscheidingen [2014]	4%	10%	8%	6%	11%	9%	11%	8%
Jongeren die de gezondheid als goed ervaren [2011]	79%	79%	81%	82%	70%	83%	81%	82%
Kinderen met overgewicht [2014]	16%	26%	11%	8%	23%	17%	16%	14%
Jongeren die voldoen aan de norm Gezond Bewegen [2011]	57%	58%	69%	74%	51%	63%	75%	69%
Jongeren met depressieve gevoelens [2011]	24%	24%	20%	17%	23%	21%	19%	19%
Jongeren lid van een sportvereniging [2011]	57%	57%	78%	80%	50%	68%	67%	56%
Jongeren met een delict waarvoor ze voor de rechter zijn verschenen [2012]	6%	4%	2%	3%	6%	5%	3%	3%
Kinderen die verzuimen van school [2014]	14%	9%	4%	5%	8%	5%	5%	4%
Kinderen in de kinderopvang [2013]	31%	21%	46%	49%	23%	35%	33%	44%

Bron Regionaal Inkomensonderzoek; CBS

3.1 Tegengaan van overgewicht en obesitas bij de jeugd

Uit onderzoek komt naar voren dat interventies in het tegengaan van overgewicht en obesitas het meest effect hebben als deze gericht zijn op de voorschoolse opvang of via de (eerstelijns) gezondheidszorg. Iedere moeder wil het beste voor haar kind en daarom werkt het vooral goed om moeders vlak na de geboorte van hun kind gedurende een periode van 24 maanden regelmatig te informeren over gezondheid en gezonde voeding. Wanneer professionals of vrijwilligers na de bevalling een aantal keer thuis in gesprek gaan met de moeders, heeft dit een positief effect op de BMI van het kind. Als we kijken naar de cijfers dan is het logisch als zo'n interventie wordt toegepast in Malburgen en Presikhaaf. De PvdA wil de ongelijkheid in gezondheid in een zo vroeg mogelijk stadium aanpakken. Moeders kunnen andere moeders daarbij helpen.

- Motie 8: moeders ondersteunen moeders om overgewicht tegen te gaan

Sporten is gezond! Regelmatige lichamelijke activiteit heeft een positief effect op de gezondheid van kinderen én volwassenen en draagt bij aan de preventie van overgewicht en obesitas. Er zijn verschillende manieren om te sporten en te bewegen; op school, na school, lekker buiten spelen of als lid van een sportvereniging. Ook hier zien we weer dat kinderen uit gezinnen met een lagere economische status minder sporten. Het kan tussen gebieden maar liefst 30% schelen in lidmaatschap van een sportvereniging. In het gebied Malburgen is de deelname aan sportverenigingen 50%. In het gebied Klarendal, Burgemeesterswijk, Hoogkamp, Heijenoord, Lombok, Klingelbeek, Schaarsbergen en Sonsbeek is het 80%. Een enorm verschil.

De gemeente Arnhem heeft zich aangesloten bij de aanpak Jongeren op Gezond Gewicht (JOGG). De PvdA stelt voor om intensiever samen te werken met scholen op het gebied van een gezonde leefstijl. Gezondheid zou permanent op de agenda moeten staan van de school. De school zelf kan het goede voorbeeld geven met een gezond voedingsbeleid, met voldoende gymles op school, het stimuleren van actief buitenspelen en sportdeelname. De gemeente Amsterdam heeft veel succes geboekt met het schoolprogramma dat wordt ondersteund met een toolkit en een coach. De sportdeelname bij de kinderen op scholen in lagere sociaal economische wijken is duidelijk gestegen: bij jongens van 38% naar 70% en bij meisjes van 19% naar 60%.

- Motie 9: ontwikkelen schoolprogramma binnen JOGG

3.2 Verbeteren van de ervaren gezondheid

Naast interventies gericht op leefstijl, zoals bewegen, overgewicht en obesitas zijn er ook interventies die aangrijpen op meerdere leefstijlen tegelijk, of op de gezondheid in het algemeen. Dit kunnen bijvoorbeeld school- of werkinterventies zijn of interventies die zich richten op onderliggende oorzaken zoals de buurtomstandigheden. De zogenaamde ervaren gezondheid kan zowel betrekking hebben op de lichamelijke gezondheid als op de geestelijke gezondheid.

In sommige buurten in Arnhem komen we woningen tegen die slecht geïsoleerd zijn en/of vochtproblemen hebben waardoor soms de schimmel op de muren staat. Arnhem is een hele groene stad maar we zien ook delen in wijken die behoorlijk versteend zijn. Ook horen we in sommige buurten bij bezoeken terug dat mensen niet 's avonds over straat durven omdat ze zich onveilig voelen. Er kunnen heel veel aspecten zijn in de leefomgeving van mensen die het welzijn positief of negatief beïnvloeden. De nieuwe Wijkteams Leefomgeving zouden samen met de buurtbewoners een scan kunnen doen op de directe leefomgeving waardoor duidelijk wordt per buurt welke interventies gewenst zijn.

- Motie 10: scan leefomgeving voor de ervaren gezondheid/ welzijn

3.3 Onafhankelijke cliëntondersteuning

De wijkteams jeugd en volwassenen zijn nu een aantal maanden bezig. Er vindt een keukentafelgesprek plaats en de bewoner/ cliënt en de coach bepalen samen welke zorg er nodig is. De ene bewoners is mondiger dan de andere en sommige mensen kunnen minder gemakkelijk aangeven wat hun zorgvraag precies is. Het is aan de coach om de vraag helder te krijgen maar het helpt als er ondersteuning is voor de cliënt. Ruim 50% van de mensen voert alleen het gesprek

waarop de indicatie wordt bepaald. Dit is bijzonder risicovol als we praten over een kwetsbare groep in de samenleving. Mensen gaan mogelijk sneller akkoord, delen niet alle informatie of zijn zich niet bewust van de consequenties.. Cliënten mogen iemand meenemen uit hun persoonlijke netwerk of van een onafhankelijke cliëntenorganisatie, waar de gemeente verplicht is in te voorzien, maar dat is niet altijd bekend bij de cliënt en is zeker niet makkelijk te vinden.

Cliëntondersteuning moet vooral gericht zijn op de versterking van de positie van de cliënt, zodat men weloverwogen keuzes kan maken over de noodzakelijke zorg. Een cliëntondersteuner denkt mee (los van alle partijen) en betreft waar mogelijk het sociale netwerk (bijvoorbeeld familie, mantelzorgers en vrijwilligers) bij het zoeken naar oplossingen. De PvdA wil dat er veel meer bekendheid komt voor onafhankelijke cliëntondersteuning en dat deze altijd beschikbaar is.

- Motie 11: meer bekendheid en beschikbaarheid onafhankelijke cliëntondersteuning